

COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE EDEBİ METİNLERİN KULLANIMI

USAGE OF LITERARY TEXTS IN GEOGRAPHY TEACHING

Çağrı ÖZTÜRK

Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü. Kırşehir
cagri@gazi.edu.tr

Özet:

Bu çalışma, edebi metinler kullanılarak coğrafya öğretiminin yapılabileceğini ve bu materyaller ile fayda sağlanabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Genel olarak, edebi metinler öğretimin her kademesinde farklı derslerde kullanılmakla birlikte coğrafya öğretiminde geri planda kalmıştır. Birçok derste olduğu gibi coğrafya öğretiminde de ana materyal ders kitaplarıdır. Farklı yardımcı materyaller kullanılmasının yanında edebi metinler bunlar arasında yer bulamamıştır. Oysa edebi metinler kullanılarak hem dersler arası aktarım sağlanabilir hem de öğrencinin okuduğunu anlama, analiz etme ve bağ kurma yeterliliği desteklenmiş olur. Tarama metodu kullanılarak yapılan çalışmada öncelikle edebi metinlerin öğretimde kullanımına bakılmış ve coğrafya öğretiminde kullanılabilirliği örnek kullanımlar sunularak kanıtlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, yeni müfredat programı kapsamında hazırlanan coğrafya ders kitaplarında kullanılmış metin örnekleri incelenerek okuma eğitimi ve coğrafya öğretiminin genel amaçları kapsamında değerlendirilmiştir.

Abstract :

This study aims to be able to teach geography by using literary texts and exhibit usefulness of them. Generally, literary texts are used with different lessons in each grade of education but it is in the background in geography teaching. Coursebooks are the chief material in geography teaching like many lessons. With the usage of different subsidiary books ,literary texts can't take part in among them. However, both transfer inter lessons can be provided and student's comprehension, analysis, relation competence are supported by the usage of literary texts. It is primarily examined by the usage of literary texts in the study using scanning method and its utility in geography teaching was able to proved showing sample usages. Furthermore, it is evaluated within the scope of reading education and general objectives of geography teaching by examining text samples used in geography course books containing new curriculum .

Anahtar Kelimeler: coğrafya, coğrafya öğretimi, edebi metinler, edebi metinlerin kullanımı.

Key words: geography, geography teaching, literary texts, literary texts usage

GİRİŞ

Edebiyat, estetik kurguyla güzeli yaratma eğilimidir. Edebi metinler okuyucusu için kendini, yakın çevresini, dünyayı ve nihayetinde yaşamı tanıması açısından bir aynadır. Birey kendi iç çatışmalarının yanı sıra doğal ve sosyal çevresiyle olan çatışma – buluşma noktalarını da keşfeder. Kuşkusuz coğrafya öğretiminin temel amacı, dil becerilerini geliştirmek değildir.

Fakat yaptıkları bir sınıf gezisine yönelik yazacakları gezi yazısı hem dil becerilerini desteklemesi hem de farklı öğrencilerin aynı geziden yakaladıkları ipuçlarını birbirleri ile paylaşmaları açısından önemlidir. Seyahatname, gezi yazısı, şiir, mektup, belgesel v.b. edebi türler kullanılarak öğrencinin öğrendiği konuya başka bir çerçeveden bakması sağlanabilir. Böylelikle farklı insanların aynı olay, durum, görüntü ve coğrafyaya bakışını

görmeleri açısından *empatik düşünmeyi* destekleyecektir.

EDEBİ METİNLERİN EĞİTİM-DE KULLANIMI

Eğitim sistemimizin değişik kademelerinde edebi metinler öğretim materyali olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha çok Türkçe ve Edebiyat derslerinin ana materyaliymiş gibi düşünülse de aslında tüm diğer disiplinler edebi metinlerden yararlanırlar. Dil öğretiminde de sıklıkla kullanılan edebi metinler içinde ise en sık kullanılanları kuşkusuz öykülerdir. Birçok ders kitabı yazımında öyküleme tekniği de seçilmiştir.

Edebi metinlerin kullanımında anlamamanın en önemli basamaklarından biri olan okuma davranışının öğrencilere kazandırılması da hedefler arasında olmalıdır. Diğer dil becerilerini de içinde barındıran okuma; alışkanlıktan çok, zamanla gelişen ve eğitim sonucu kazandırılan bir davranıştır (Aytaş, 2005, 462). Bu taraftan bakılırsa tüm derslerin ve tüm öğretim kademelerinin ortaklığı ile okuma davranışı öğrenmeye kazandırılabilir.

Edebiyat ve sosyal bilgiler ilişkisi özellikle ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için oldukça yararlı olarak görünse de planlı eğitimin her kademesinde kullanılabilir. Gerek lise, gerek üniversite düzeyinde derslerin edebiyat ile ilişkilendirilmesi yararlı sonuçlar doğuracaktır. Öğretmen yetiştiren her düzeydeki okul için ise bu konu çok daha önemlidir (Çuhadar,2007;5).

Edebi metinlerin öğretimde kullanımının aklımıza pek yatkın olmayan uç örnekleri ile de karşılaşırız. Örneğin tıp eğitiminde de edebi metinler kullanılmıştır: edebiyat tarihinde doktor tipler ve tıp öğrencileri açısından uygun edebi metinlerin seçilmesi gibi. Amerika'dan Avrupa'ya yeni sıçrayan tıp eğitiminde edebi metinlerin kullanımı ülkemizde 1980 sonrası edebiyat dersleri eklenerek desteklenmiştir (Günaydın, 2001).

Edebiyattan ve edebi metinlerden yararlanarak öğretim yapmak tarih dersi için de eskiden beri bilinen bir durumdur. Daha çok tarihi romanlar ve efsanelerden yola çıkılarak zafer kazanmış kahramanlar üzerinden tarih öğretimi yapılmaya çalışılırdı. Ülkemizde de cumhuriyetin ilanı ile birlikte kurtuluş savaşının anlatıldığı çoğu roman, tarih öğretimi içinde kullanılmış fakat sorgulanmadan okunduğu için her şeyi ile doğru kabul edilmiştir. Battal Gazi, Kara Murat gibi kahramanlarla çocuklar iyi birer vatandaş olmanın simgelerini de edindiler. Tarihi romanların tarih öğretiminde kullanılmasına karşı olanlar ise bunun sebebini; bazen çocukların roman kahramanlarının hayali olduğunu algılamamasından kaynaklandığını belirtmişlerdir (Çuhadar,2007;3).

Sosyal bilgiler, vatandaşlık eğitimi ni zenginleştirmek bağlamında roman, mitoloji, biyografi, drama gibi edebi eserlerin yer aldığı “iyi anlatılan bir öykü” olmalıdır (Downey ve diğerlerinden aktaran McGowan ve Guzetti, 1991). Bu ders kapsamında yapılan çalışmalar incelendiğinde ise: İlköğretim 6-7. sınıflar sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde yaptığı deneysel çalışmada Şimşek(2000); öğrencilerin bilgi düzeylerini, hikaye anlatım yönteminin arttırdığı ortaya koyarken; yazılı edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde kullanılması üzerine yaptığı deneysel çalışmada Otluoğlu (2001); edebi ürünlerin kullanımının öğrencilerin bilişsel kazanımlarında etkili olmadığı fakat duyuşsal kazanımlarında anlamlı derecede fark yarattığını ortaya koymuştur.

Bu çalışmalar gösteriyor ki sosyal bilgiler konuları için edebi metinlerin ders aracı olarak kullanılması öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmede, empati kurabilmelerinde ve kendilerini ifade edebilmelerinde etkili olabilir (Kan, 542).

Farklı disiplinlerdeki bu olumlu etkilerden yola çıkarak coğrafya eğitiminde edebi metin kullanımının planlı bir biçimde uygulandığında olumlu sonuçlar doğuracağı söylenebilir.

COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE EDEBİ METİN KULLANIMI

Coğrafya bilimi, sadece ansiklopedik bilgi yığını değildir. Coğrafya genel kültür ve bu kültürün algılanmasını da sağlayan bir bilim dalı olarak kalmamaktadır. Bu fonksiyonların yanında, Naturalist Felsefenin doğmasında esas rolü Coğrafi seyahatlerin oynadığı dikkate alınır, vatan sevgisinde coğrafyanın ne kadar etkin bir rol oynadığı ortaya çıkar. Naturalist Felsefe akımının kurucularından *J.J. Rousseau* (1712-1778) dan *John Dewey*'e kadar bilim adamları, coğrafi çevrenin güzelliklerini yerinde tanımışlar ve eserlerinde bu güzellikleri romantik bir dille anlatmışlardır. Dolayısıyla insanlara buldukları çevreyi sevdirmişlerdir (Doğanay,2002; 177).

Coğrafya dersinin öğrenciler tarafından sevimsiz bulunmasının sebebini ise Şahin(2001); coğrafyanın ve coğrafya dersinin ezberciliğe dayalı olarak verilmesine ve en'ler bilimi yapılmasına bağlamaktadır. Coğrafi bilginin edebi metin içinde öğrenciye aktarılması bu kanının yıkılmasına öncülük edebilir.

Coğrafya öğretimi için başvurulacak en önemli edebi tür gezi yazılarıdır. Gezi yazıları hem gezilen yerin fiziki coğrafya özelliklerini aktarırken hem de beşeri ve ekonomik coğrafi özelliklerin çoğuna değinir; turizm özelliklerinden tutun da yerleşme tipleri ve mesken özelliklerine kadar. Özellikle bölgeler coğrafyası işlenirken o bölgeye ait gezi yazıları öğrencilerin dikkatini toplamak ve konu kalıcılığını sağlaması açısından önem taşır. Örneğin Avrupa Alplerine karşı gelişen büyük ilgide kuşkusuz hukuk öğrenimi yaparken sıklıkla gittiği Jura dağları ve çevresi gezilerini yazan Alman yazar Goethe'nin etkisi bulunmaktadır (Doğanay,2002; 178).

Coğrafya öğretiminde kullanılması gerekliliği sıklıkla tartışılan yöntemlerden birisi de gezi-gözlem yöntemidir. Fakat ekonomik sebepler ve zaman darlığı gerek-

çesi ile coğrafya dersi kapsamında öğrencilerin neredeyse hiç geziye gitmedikleri söylenebilir. Öztürk (2003;81)'ün yaptığı çalışmada araştırmaya katılan 392 öğrencinin üçte ikisinden fazlası (%76.3) “gezi gözlem yöntemiyle öğretim yaparız” ifadesine “hiçbir zaman” yanıtını verirken, geri kalan öğrencilerin büyük çoğunluğu da (%12.8) “nadiren” ifadesini kullanmışlardır. Gezi- gözlem yapılarak kazanılması gereken bilgilerin eksikliği, konuya uygun seçilen edebi metinler (gezi yazısı) aracılığıyla kısmen telafi edilmeye çalışılabilir.

Birçok araştırmaya kaynak olan Evliya Çelebi Seyahatnamesi, ülkemizin tarihi coğrafyasına yaptığı katkılardan dolayı önemlidir. Bu eserin bölümleri bölgeler konusu işlenirken coğrafya öğretimine destek olabilecek niteliktedir.

Çalışmanın giriş bölümünde de üzerinde durulduğu gibi, coğrafya öğretiminin temel amaçları dil becerileri ya da okuma becerilerini geliştirmek değildir. Ortaöğretim kurumlarının Coğrafya dersleri programında belirtilen genel amaçları şunlardır:

1-Coğrafyanın kavramsal ve kuramsal çerçevesini kavrayarak coğrafi bilginin oluşum sürecinde başvurulan araştırma ve sunum tekniklerini kullanır.

2- İnsan-doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerilerini kazanır

3-Evrene ait temel unsurları yaşamla ilişkilendirir.

4- Doğa ve insan sistemlerinin işleyiş ve değişimini kavrar.

5- Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekansal değerlere (doğa ve ürettikleri ve biriktirdikleri) sahip çıkma bilinci geliştirir.

6- Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci geliştirir.

7- Doğa ve insan sistemlerin ürettiği değerlerin uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekansal planlamanın önemini kavrayarak insan ve doğa kaynaklarının kullanımında “tasarruf bilinci” geliştirir.

8- Mekansal süreçlerin yerel ve küresel etkileşim içinde olabilirliliğini irdeler.

9- Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini kavrar.

10- Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek koruma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirir.

11- Ülkelerin oluşturdukları bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan, çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin coğrafi açıdan uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavrar.

12- Bölgesel ve küresel ilişkiler açısından Türkiye'nin konum özelliklerini kavrayarak sahip olduğu potansiyellerle coğrafi bir birikim ve sentez ülkesi olduğunun bilicine varır.

13- Coğrafi değerlerin "vatan bilincinin" kazanılmasındaki önemini özümser (Komisyon,2006;11-12).

Coğrafya dersinin amacı, öğrencilere doğal ve ekonomik çevrelerini tanıtarak onlara çevreleri ile sağlıklı bir uyum kurma düşüncesi ve kabiliyetinin kazandırılmasıdır (Atalay'dan Aktaran Turan,2002). Bu amaç kapsamında edebi metinler öğrencinin coğrafya konularını yaşamlarının bir parçası yapma ve güncel hayattan örnekleme becerilerini pekiştirir. Dinozorlar ve kayboluşları ile ilgili okuyacakları bir hikaye öğrencinin evrenin geçirdiği evrimi ve iklim değişikliklerini de kavramasına olanak sağlar.

Hangi ders olursa olsun yardımcı materyal olarak kullanılacak metnin seçimi istenilen davranış değişikliğinde çok önemlidir. Metin seçiminde önyargılardan uzak, yanlış bilgi içermeyen örneklerin tercih edilmesi yanında göz önünde bulundurulması gereken hususlar şunlardır:

Metnin konusu öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olmalıdır.

Öğrenciler konuyu rahatça kavrayabilmelidir.

Seçilen metin, öğrencilere kazandırılması arzu edilen davranışı gerçekleştirebilecek mesajlar içermelidir.

Toplumun farklı kesimlerinden gelen öğrenciler için ortak bir albenisi olmalıdır.

Konu hem kız hem de erkek öğrencilerin ilgisini çekmelidir.

Farklı düzeydeki öğrencilere hitap edebilecek bir edebi metin seçilmiş olmalıdır.

Seçilen metin üniteye uygun olmalıdır (Çuhadar,2007;5).

COĞRAFYA DERS KİTAPLARINDA EDEBİ METİNLER

Yeni müfredat kapsamında komisyon tarafından hazırlanmış olan 9. ve 10. sınıf coğrafya ders kitapları edebi metinler açısından incelendiğinde "*okuma metni*" başlığı altında bazı örneklerinin kitaplara konulduğu görülür. Okuma metni kapsamında biyografiler, makaleler, vecizeler ile "*komisyon tarafından bu kitap için hazırlanmıştır*" ifadesi ile oluşturulmuş metinler kullanılmıştır. Hazırlanan bu metinler içinde "*anı*" türünü ifade edebilecek anlatılar bulunmaktadır (MEB,2006 a; 50, 166 v.b.). Ayrıca basından yapılan alıntılar "*haber köşesi*" olarak kitaplarda yer almıştır. Kitaplarda aynı zamanda şarkı sözü alıntısı ile karikatüre de yer verilmiştir.

Kitapta kullanılan okuma metinleri genel olarak bir metin denemeyecek iki üç cümlelik alıntılardan oluşturulmuştur. Örneğin 10. sınıf coğrafya ders kitabında (MEB,2006b; 86) göçler konusu ana başlığı altında beyin göçü bölümünde Albert Einstein ile ilgili "*O da Bir Göçmendi*" adlı okuma metni kapsamında iki cümlelik alıntı verilmiştir. 9. sınıflar ders kitabında bulunan Piri Reis (MEB, 2006a; 19) ile ilgili okuma metni diğeri ile kıyaslandığında oldukça kapsamlıdır.

Tablo1: Coğrafya Ders Kitaplarında Kullanılan Okuma Metinleri

Sınıf	Ünite	Sayfa Sayısı	İsim Belirterek Yapılan Alıntılar	Basından Alıntılar*	"Bu Kitap İçin Hazırlanmıştır" İbareli Metinler	Hiçbir İsim Kullanılmayan Metinler	İnternette Alıntılar
9. SINIF	1	9	1 (makale)	--	--	--	--
	2	25	1 (biyografi)	--	--	--	1
	3	7	--	2	--	--	--
	4	45	--	1	1	2	--
	5	39	--	1	--	--	--
	6	13	--	--	--	--	--
	7	33	1 (deneme)	2	1	--	--
	8	9	--	--	--	--	--
	9	14	1 (öykü)	2	--	--	--
10. SINIF	1	13	--	--	--	--	--
	2	11	--	--	--	--	--
	3	27	--	--	--	--	--
	4	25	--	--	--	--	--
	5	13	1 (biyografi)	--	--	2	--
	6	13	--	--	--	--	--
	7	29	--	--	--	--	--
	8	21	1(makale)	--	--	--	--
	9	21	--	--	--	1	--
	10	23	--	--	--	4	--
	11	33	--	5	--	3	--

* Basından alıntılar haber köşesi başlığı altında verilmiştir.

Ders kitaplarında daha çok *haber köşesi* başlığı altında basından seçilen konulara ilişkin haberler bulunmaktadır. 9. sınıf ders kitaplarında 8, 10. sınıf ders kitaplarında 5 olmak üzere toplam 13 basından haber alıntısı yapılmıştır. Dikkat çeken bir nokta 10. sınıf ders kitabındaki tüm haber köşesi alıntıları 11. bölüm olan *doğal afetler ve toplum* kısmında kullanılmış diğer bölümlerde basından hiç alıntı yapılmamıştır.

Kitaplarda ikinci sırada ise hiçbir isime atıf yapılmadan kullanılan metinler bulunmaktadır. İki adet 9. sınıf, on adet de 10. sınıf ders kitabında olmak üzere toplam 12 tane atıfsız okuma metni kullanılmıştır. Dokuzuncu sınıf ders kitabındaki iki metin aynı bölümde kullanılırken, onuncu sınıf ders kitabında son üç bölümde yığılma görülmektedir.

Sadece dokuzuncu sınıf kitabında isim atfı bulunmayıp *"bu kitap için hazırlanmıştır"* yönlendirmesi ile iki metin eklenmiştir.

İsim belirtilerek yapılan alıntılarda ise 2 biyografi, 2 akademik makale, 1 deneme ve 1 öykü kullanılmıştır. Biyografiler her iki kitapta birer adet olup 9. sınıf kitabındaki kapsamlıdır. Gene her iki kitapta birer adet olmak üzere iki akademik makale metninden alıntı yapılmıştır.

9. sınıf ders kitabında Ahmet Turan Alkan' ın "Altıncı Şehir" adlı eserindeki "Bir Şehri Sevmek" deneme-sinden yapılan alıntı da kitapta "hikaye" olarak nitelendirilmiş ve okuma metinleri içerisinde bir tane de internet alıntısı kullanılmıştır.

COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK EDEBİ METİN ÖRNEKLERİ

Coğrafya eğitiminde edebiyattan ve edebi metinlerden yararlanmak büyük bir kütüphaneye sahip olmak gibidir. Edebi türler ve bu türlerin örnekleri literatürümüzde oldukça fazladır. Kullanım

amacı ve kazanımlar göz önünde bulundurularak yapılacak seçme ile kullanılacak materyal sayısı da o oranda çok olacaktır. Şiirler, anılar, gezi yazıları, öyküler, basında yer alan makale ve haberler, romanlar, belgeseller, biyog-rafiler v.b. ürünler coğrafya dersinde yararlanılabilecek kaynaklar arasındadır. Dahası çocukların kendi yaptıkları gezilere ait yazacakları gezi yazıları, anılar da onların ilgisini çekmesi açısından kullanılabilir. Aşağıda örnek ürünlerle bu ürünlerin derslerde kullanımlarına yer verilmiştir.

* ŞİİR

MAKİ

*Bir an önce görülsün
diye Akdeniz
Toroslar' da ağaçlar
hep çocuk
kalır*

(Akın,1989,9)

İzbırak (1992), Coğrafya Terimleri Sözlüğü'nde maki için "Akdeniz iklimine uymuş bitki topluluğu içinde kısa ya da orta boyda, içinde defne, mersin, kocayemiş, süpürge çalısı, taş meşesi, bodur ardıç gibi bitkilerin bulunduğu özel bir çeşit çalılık." ifadesini kullanmaktadır.

Yukarıdaki şiir örneğinde Akın, makinin kısalığını - bodurluğunu "Toroslar'da ağaçlar / hep çocuk/kalır" dizeleriyle eğretileme yaparak şiirsel bir dille imlemektedir. Bu örnekte, ikicisinde coğrafi bir terimin tanımı verilirken (ki ezber gerektirirken), ilkinde şiirsel anlatım yoluyla konunun akılda kalıcılığı sağlanabilmektedir. Bu şiir 10. sınıf 7. bölümde ülkemizde başlıca bitki toplulukları konusunda kullanılabilir. Tabloda belirtildiği gibi bu bölümde hiç okuma metni kullanılmamıştır.

*ANI YAZISI

"Evet, evet...bu sahiden bir palamut meşesi, karşı yamaçtakiler de öyle.

Ama bunlar nereden gelmiş? Bunların aslı Akdenizli. Şu meyvelerinin kabukları Ege'ye her yıl üç beş milyon getiren, birazcık himmetle daha birkaç kat fazla da getirecek olan, fakat kesilen, yakılan, kömürü ta Mısır'a yollanan velhasıl çok hor bakılan Akdenizli palamut meşelerinin ta kendisi. Neden Akdenizli palamutlar kültür ağacı sayılmıyor ve Karadenizli fındıklar gibi orman ağacından başka türlü bir itibar görmüyorlar? Bilmiyorum. Biz bunlara Ege'nin yumuşak, ılık vadilerinden Ankara'ya kadar ulaşmazlar sanırdık. Yoksa Orta Anadolu bozkırını Akdeniz Bölgesi'ne ekleyenler haklı mı? Ama hayır: eski Ankaralılar bu dereleri çok severler, her çeşit ağaçlarla süslemek isterlermiş. Meraklı birisi Ege'den getirdiği palamutları buraya saçmış, küçük bir ormancık yapmış. Şimdi torunları mahkemede bu palamutları dedelerinin ektiğini ispata çalışıyorlarmış" (Birand, 2004,23-24).

Anı yazısı da edebi metinler içinde yer alan bir yazı türüdür. Yukarıda Birand tarafından kaleme alınan memleket hikâyeleri ile ilgili popüler makaleleri içinde barındıran kitaptan yapılan alıntı da anı yazısına örnektir.

Bu metinde palamut meşesinin Akdeniz İklimi içinde yetişen bir bitki olmakla birlikte Karasal İklimi'nin hüküm sürdüğü İç Anadolu Bölgesi'nde de görülebildiği üzerinde durulmuştur. Metni okuyan öğrenci meşenin ana yetiştirme şartlarıyla ilgili bilgiye sahip olurken aynı zamanda uygun ortam ve şartlar oluşturduğu takdirde başka bir iklime ait bitkinin yetiştirilebileceğinin de ayırdına varmaktadır. Öğrenci burada bitki çeşitliliğinin artmasında beşeri faktörün etkisi ile karşı karşıyadır. Bir bitkinin anayurdundan taşınarak başka bir yerde büyüme olanağı bulabildiğini görebilir.

Gene aynı metinde palamut meşesinden yaralanma biçimleri ve bunun sonucunda elde edilen gelirden de bahsedilmektedir. Öğrenci olaylara daha geniş açıdan bakarak bölgenin ekonomisi ile doğal bitki örtüsü arasındaki bağı ortaya

koyabilir. Metindeki cümlelerden yola çıkarak *kültür ağacı* ve *orman ağacı* terimlerinin ne olduğu sorusunu kendine sorar. Böylelikle öğrencinin bir bitkinin farklı iklim koşullarında nasıl yetiştiğine ilişkin bilgiye anı türünde yazılmış bir edebi metin aracılığıyla ulaşabileceği gösterilebilir.

*ÖYKÜ

Çiğdemlik dağının güney yamacında bulunan Yağmurlukale köyü halkı bir süredir Ali Efendi'den şikayetlenir olmuştur. Salı günleri kurulan pazarda mutlaka bir köylü ile tartışır köy kahvesinin de tadını kaçırmırdı. O gün gene pazardan buğday satın almaya gelmiş buğdaycı Osman Dayı ile tartışmıştı. Fakat Osman Dayı köyün en yaşlılarından olduğundan ona karşı sesini yükseltmesine kahveci Siska Emin dayanmamış, çek git bu köyden senden başka kimse huzurumuzu kaçırmıyor, diye bağırmıştı. Ali Efendi kimsenin kendini desteklemediğini ve kahve halkının yüzüne bakmadığını görünce iyice bağırmağa başladı. Çiğdemlik'in öbür tarafında bulunan Kurtbüküm yamacında dedemden kalma geniş bir arazi var; oraya bir ev derip buğday ekeceğim. Senden önce hasat edip tüm köye satacağım sende aç kalacaksın, diye Osman Dayı'ya söylene söylene evine gitmiş. Birkaç gün sonra duyulmuş ki Ali Efendi Kurtbüküm'e bir ev yaptırmış. Gel zaman git zaman buğday ekimleri gelmiş. Buğdayını eken Ali Efendi göğsünü gere gere kahveye çay içmeye uğramış. Buğdayı haftaya ekiyorum bu hasatı önce ben yapacağım verim de çok olacak, demiş. Köyün delisi Muzaffer sinsi sinsi gülmüş. Ali Efendi dağın o yamacı güneşi az alır, buğday Osman Dayının tarlalarında seninkinden önce olgunlaşır, demiş. Hasetliğinden, deli sen ne bilirsin, diye kahveden ayrılmış Ali Efendi. Gel zaman git zaman dağın güney yamacında tarlası olan Osman Dayı hasatını yapıp buğdayını Ali Efendi'den önce satmış.

Bakı durumunun anlatıldığı İklim Bilgisi konusunda bu hikaye okutularak bakı konumunda bulunan yamaçta tarım ürünlerinin diğer yamaca göre daha çabuk olgunlaştığı bilgisi verilebilir.

*GEZİ

“...Çubuk boğazı otomobil yolunu 800 metre birden düşürdükten sonra, büyük sahil ovasına çıktık. Bu ova, iki tarasa halindedir. Antalya ilk tarasanın ucundan görünür. Moda sahilini biraz daha yükselterek alabildiğimize genişletiniz ve derinletiniz: Ovanın ilk katı budur. Sonra bu katı gene her taraftan yükselterek; geniş ve derin, Toroslara dayanınız. Üst tarasa budur. Dağlardan inen sular, üst ovada bataklıklar yapıp, düden denilen yer yarıklarında kaybolurlar ve alt ovada tekrar çıkıp, Antalya bahçelerine dağıldıktan sonra, sahilde sayısız düşer sularla denize dökülürler” (TDK, 1997, 138).

Gezi yazıları bir yörenin coğrafi özelliklerini verirken coğrafi terimlerin de açıklamasını öğrenciye kazandırabilir. Yukarıda Falih Rıfki ATAY'a ait Yaban Ormanı'ndan kısa bir alıntı yapılmıştır. Bu alıntıdan yararlanarak öğretmen taraça (tarasa), düden kavramlarını öğrencinin kafasında oluşturabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda edebi metinlerin eğitimde ve coğrafya öğretiminde kullanılmaları ile yeni coğrafya dersi öğretim programı kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ders kitaplarındaki metinler incelenerek şu sonuç ve önerilere ulaşılmıştır:

Edebi metinler eğitimin her kademesinde farklı ders içerikleri için kullanılmaktadır. Tarih eğitiminde tarihi roman ve hikaye kullanımı üzerinde durulmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde yapılan çalışmalara bakıldığında ise tarih ve coğrafya konularında edebi metinlerin kullanılmaları ayrı ayrı çalışılmıştır.

Ortaöğretim coğrafya dersinde edebi metin kullanımıyla ilgili literatürde bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Derslerde edebi türler kullanılarak öğrencinin sorgulama, çözümlenme ve empati kurma kabiliyetleri pekiştirilebilir. Aynı zamanda bu tür okuma çalışmaları sınıf içi iletişimi arttırmakla birlikte ezberci eğitim anlayışının dışında öğrencinin kendi yaratıcılıklarını da öğrenme süreçlerine katmaları açısından önemlidir.

Coğrafya öğretimindeki temel amaç öğrencileri dünyada ve bölgesinde yalnızlık ve yalıtılmışlık duygusuna itmeyen, bilgilenmeye, sorgulamaya ve çözümlenmeye dayalı bir bakış açısından hareketle kendisini ülke ve dünya ölçeklerinde konumlanmasına işbirliği ve dayanışma ilkelerine dayalı evrensel demokratik yurttaşlık değerleri ile buluşmasına yardımcı olacak bir yaklaşımla, geleceği kendi ellerinde tuttuğu güvenini vermek olmalıdır (Mukul,2006;92).

Buradan hareketle öğrencinin; kendini, üzerinde yaşadığı kara parçasını,

ülkesinin dünya üzerindeki konumunu ve dünyanın evren içerisindeki hareketini algılama, anlama, yorumlama-sorgulama ve sonuç çıkarma edimi içerisinde evrensel bir bakış açısına sahip olması için etkin bir eğitim-öğretim sürecinden geçmesi gerekmektedir. Kuşkusuz tüm uluslarda olduğu gibi, ülkemizde de bu süreç kendi ana dili olan Türkçe ile yapılacağından, eksiksiz bir coğrafya bilgisi ve bilincine sahip olmak için edebi metinlerin dilimize yaptığı-yapacağı katkıdan yararlanılmalıdır.

Her ne şekilde olursa olsun çağdaş toplumlarda bilimin, felsefenin, sosyolojinin, psikolojinin, sanatın ve insan doğasının gelişmesi ancak ve ancak bir zemin - bir alan üzerinde olacaktır. Coğrafyayı da sayılan tüm bu disiplinlerin temeli olarak düşünmek çok da abartı olmasa gerek. Çünkü gerçek, üzerinde durduğumuz zemindir (Demirbaş, 2007).

Türkçe'nin etkin, derinlikli ve doğru kullanımına dayalı olarak, edebi metinlerden de faydalanılarak, gerçekleştirilecek bir coğrafya öğretiminde konuların ve kavramların öğrencilerin hafızasında daha doğru ve kalıcı bir şekilde yer alması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Akın, S. (1989). Makiler. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Aytaş, G. (2005). Okuma Eğitimi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 3(4),461-470.
- Birand, H. (2004). Anadolu Manzaraları. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları 112.
- Çuhadar, A. (2007). Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemesi Ders Notları. Çukurova Üniversitesi. Adana.
- Demirbaş, S. (2007). Şiir ve Coğrafya. Dize Şiir Dergisi,137.
- Doğanay, H. (2002).Coğrafya Öğretim Yöntemleri (Ortaöğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları). İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Günaydın, S..(22 Ocak 2001).Tıp ve Eğitim–I. Hürriyet Gazetesi. İstanbul
- İzbrak, R. (1992). Coğrafya Terimleri Sözlüğü.İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.Öğretmen Kitapları Dizisi.
- Kan, Ç. (2006). Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı. Kastamonu Eğitim Dergisi. 14(2), 537-544.
- Komasyon, (2006). Coğrafya Dersi Öğretim Programı. Ankara: Gazi Kitabevi. Tic.Ltd. Şti.
- McGovan, T. ve Guzzetti, B. (1991). Promoting Social Studies Understanding Through Literature-Based Instruction . Social Studies, 82 (1), 16-22, (çeviri Doğanay, A.)
- MEB. (2006a). Ortaöğretim Coğrafya 9. İstanbul: Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları Ders Kitapları Dizisi 1162.
- MEB. (2006b). Ortaöğretim Coğrafya 10. İstanbul: Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları Ders Kitapları Dizisi 1163.
- Mukul, İ. (2006). Türkiye’de Ortaöğretim Kurumlarında Uygulamaya Konulan Yeni Coğrafya Dersi Öğretim Programının Eski Programla Karşılaştırılması ve Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22; 82-94.
- Otluoğlu, R. (2001). İlköğretim Okulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın
- Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazanmaya Etkisi.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, Ç. (2004). Ortaöğretim Coğrafya Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanabilme Yeterlilikleri. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi. 5(2),75-83.
- Parlatır, İ. ve diğer.(1997). Güzel Yazılar / Gezi-Hatıra. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şahin, C. (2001). Türkiye’de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar - Çözüm Önerileri). Ankara: Gündür Eğitim ve Yayıncılık.
- Şimşek, A. (2000). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Hikaye Anlatım Yönteminin (Storytelling) Kullanımı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Turan, İ. (2002). Lise Coğrafya Derslerinde Kavram ve Terim Öğretimi ile İlgili Sorunlar. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(2); 67-84.